

Александра
ГОЈИЋ

РИМСКО СТАКЛО ИЗ ЧАЧКА И ОКОЛИНЕ

УДК:

АПСТРАКТ: У раду су типолошки обрађене 72 целе или фрагментоване стаклене посуде које у навећем броју припадају студијској збирци Народног музеја у Чачку. Стаклени материјал потиче са десет налазишта. Разврстан је у шест група, у оквиру којих су издвојени посебни типови и варијанте. Стаклене посуде обрађене у овом раду обухватају период од I до IV/V века.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Чачак, стакло, посуде, типологија, антика, I–V век.

Римско стакло из Чачка и околине није до сада било предмет посебних проучавања. Захваљујући археолошким истраживањима античких локалитета на широј градској територији, која су почела још 1970. године, збирка Народног музеја у Чачку значајно је обogaћена овом врстом материјала, чиме је нарасла потреба да се он посебно обради. Материјал потиче са десет налазишта (Т. I): Горња Горевница – Дубље; Пријевор – Питомине; Пријевор – Чуљевина; Чачак – Римске терме, двориште Народног музеја и порта цркве Светог Вазнесења;¹ Бељина – порта цркве Успења Пресвете Богородице², Јанковина и парцела 178/1; Јелица – Градина.³

У овом раду су обрађене 72 целе или фрагментоване стаклене посуде које у највећем броју припадају студијској збирци Народног музеја у Чачку, док се у сталној поставци налази 5 предмета.⁴ Римске посуде из Чачка и околине углавном припадају налазима из насеобинских слојева (терме, виле рустике...),

- 1 Захваљујем Гордани Тошић из Завода за заштиту споменика културе из Краљева на уступљеном материјалу са ископавања из кампањи 1999–2000. и 2002. године.
- 2 Захвалност на уступљеном материјалу дугујем мр Дејану Радичевићу, руководиоцу ископавања у порти цркве Успења Пресвете Богородице у Белини.
- 3 Градина на Јелици је вишеслојни археолошки локалитет на коме није потврђено постојање античког слоја, али је пронађен стаклени материјал који је опредељен у период од IV до V века. Уп.: Елиана Гавриловић, *Налази стакла са Градине на Јелици*, Зборник радова Народног музеја XVIII, Чачак, 1988, 87–99; Mihailo Milinković, *Die Gradina auf dem Jelica-Gebirge und die frühbyzantinischen Befestigungen in der Umgebung von Čačak, Westserbien*, *Antiquité tardive* 3, 1995, 227–250, *Isti; Die byzantinische Höhenanlage auf der Jelica in Serbien – ein Beispiel aus dem nordlichen Illyricum des 6. Jh.*, *Старинар* 51, 2001, 71–133.
- 4 Мира А. Ружић у својој монографији „*Римско стакло у Србији*“ наводи два примерка са локалитета Палучке – Дучаловићи (кат.108, 109), као и две посуде са локалитета Јелица – Градина (кат. 885, 886), за које смо утврдили да се не налазе у археолошкој збирци Народног музеја у Чачку и које нисмо узели у разматрање.

а само у два случаја у питању су гробни налази (Пријевор – локалитет Чуљевина, породична гробница – и касноантичка некропола у порти цркве Успења Пресвете Богородице у Бељини). Стаклени материјал који се презентује у раду хронолошки је опредељен на основу услова налаза, уколико је теренска документација са истраживања била доступна, а у случају њеног недостатка, на основу аналогија са других истовремених локалитета. Посуде обрађене у раду обухватају период од I до IV/V века.

Према морфолошкој анализи, посуде су разврстане у шест група (Т. II), у оквиру којих су издвојени посебни типови и варијанте, код којих се разлика огледа или у мањим одступањима од основног облика или у техници декорисања.

У овом раду материјал је обрађен према типологији коју је предложила М. А. Ружић, у чијој је монографији мањи број посуда из Чачка и околине објављен.⁵ Међутим, већи део стакленог материјала се у овом раду први пут презентује широј стручној јавности.⁶

I. Боце

Боце су врста стоног посуђа за држање и транспорт течности. У Чачку и околини регистроване су једна цела и три фрагмента боце, међу којима су два примерка могла типолошки могла да се одреде.

I/ 1. Цилиндричне боце левкастог обода са две дршке (Т. III, кат. 1)

Isings form 127; Ružić tip I/5b; Barkoczi Typ 180

Реч је о боцама левкастог обода, цилиндричног врата са две тракасте дршке које спајају обод и раме боце. Могу бити украшене хоризонталним линијама. Рађене су техником слободног дувања. Датују се од III до почетка V века.

Из Пријевора (Чуљевине) потиче примерак боце од жућкасто-зеленог стакла, који представља део гробног инвентара.⁷ Боца је конзервирана и том приликом је објављен извештај о конзерваторском поступку. Аутор чланка је ову боцу определио као амфору и датовао је у I век.⁸ Међутим, метални налази

5 Mira A. Ružić, *Rimsko staklo u Srbiji*, Beograd, 1994, passim.

6 Цртеже посуда начинила је Милена Пузић, апсолвент архитектуре из Ниша, а фотографије је урадио Марко Бојовић из Народног музеја у Чачку.

7 Милоје Васић, *Касноантичка налазишта у Чачку и околини*, Богородица Градачка у историји српског народа, Научни скуп, (ур. Милован Вуловић), Чачак, 1993, 11.

8 Мила Поповић-Живанчевић, *Конзервација римске стаклене амфоре из I века*, Гласник друштва конзерватора Србије 16, Београд, 1993, 11.

9 Радмила Зотовић, *Метални налази са локалитета Чуљевина код Чачка*, ЗРNM XXIX, Чачак, 1999, 25–30.

из гробнице, као и остали стаклени материјал, недвосмислено опредељују време сахране покојника у период краја IV и прве деценије V века.⁹

Цилиндричне боце овог типа нађене су у Чезави, Дијани и Власотинцу и датоване су у III–IV век.¹⁰ Из Паноније потиче сличан примерак из гроба у Интерциси, који је опредељен у другу половину IV века.¹¹

I/ 2. Цилиндричне боце хоризонталног разгнутаг обода (Т. III, кат.2, кат. 4)

Isings form 51; Ružić tip I/5

Цилиндричне боце хоризонтално разгнутаг обода, уског цевастог врата, високог цилиндричног реципијента и равног или удубљеног дна, рађене су техником слободног дувања и датују се у III и IV век.

У дворишту Народног музеја у Чачку пронађен је примерак овог типа боце од безбојног стакла који се, према условима налаза, датује од друге половине III до IV века, као и дно боце из порте цркве Светог Вазнесења у Чачку, израђено од жућкастог стакла.

Овакав примерак боце пронађен је у некрополи Брест код Бешке¹² и опредељен је у IV век.

II Тањери

Lazar form 1. 3. 1.

Тањери су врста стоног посуђа које је служило за држање хране. У Чачку је забележен тип тањира хоризонтално разгнутаг обода (Т. III, кат. 5–6).

Два фрагмента тањира од тамнозеленог стакла нађена су на локалитету Бељина, парцела 178/1¹³, у непосредној близини откритених терми.¹⁴

Аналогију за овај тип налазимо у стакленом материјалу Словеније, где је пронађен тањир у околини Марибора, опредељен у II век.¹⁵

III Тоалетне боце

Тоалетне боце су врста стаклених посуда, намењених за чување течних, козметичких и фармацеутских препарата и балсама. Из Чачка и околине потичу три примерка тоалетних боца које припадају различитим типовима.

10	Mira A. Ružić, <i>Rimsko staklo u Srbiji</i> , Beograd, 1994, 16; kat. br. 77–80.
11	László Barkóczy, <i>Pannonische Glasfunde in Ungarn</i> , Budapest, 1988, 203; kat. 507.
12	Vesna Šaranović-Svetek, <i>Antičko staklo u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije</i> , Novi Sad, 1986, 62; kat. 75.
13	Током истраживања 1983. године, поред овог материјала пронађена је и Auccisa фибула (I/II век).
14	Милоје Васић, <i>Римске терме у Бељини</i> , ЗНМЧ XIII, Чачак, 1983, 6.
15	Irena Lazar, <i>Rimsko steklo Slovenije</i> , Ljubljana 2003, 66.

III/ 1. Балсамарији кратког цилиндричног врата и сферичног реципијента (Т. III, кат. 7)

Ružić tip III/7d

Балсамарији левкастог обода, краћег цилиндричног врата, сферичног реципијента и удубљеног дна, израђивани су техником слободног дувања. Датују се у III и IV век.

Један примерак овог типа нађен је приликом истраживања терми у Бељини (локалитет Јанковина), израђен од безбојног стакла. На основу услова налаза опредељује се у III и IV век.¹⁶ Аналогне бочице пронађене су у Доњој Панонији, у гробовима у Сирмијуму (III–IV век)¹⁷ и у Бешкој (IV век).¹⁸

III/ 2. Вретенести балсамарији (Т. III, кат. 8)

Isings form 105; Barkóczy Typ 103; Ružić tip III/9

Балсамарији прстенастог обода, дугог цевастог врата, издуженог вретенастог реципијента и заобљеног дна, израђивани су техником слободног дувања. У употреби су били у периоду од III до IV века.

Из терми у Чачку потиче примерак вретенастог балсамарија који своје паралеле има првенствено у материјалу из гробова у Сирмијуму¹⁹, Виминацијуму²⁰, Нишу – Јагодин мала²¹ и Малој Копашници, док за поједине примерке не постоје прецизни услови налаза (Обреновац, Београд – збирка „Дуњић“).²² У Мађарској, у Бригедију, вретенести балсамарији припадају крају III и почетку IV века.²³

III/ 3. Балсамарији дужег цевастог врата (Т. III, кат. 9)

Ružić tip III/7e

Тип карактеришу левкаст или прстенаст обод, цеваста врата, сферични реципијент и равно или удубљено дно. Израђивани су техником слободног дувања, у широком временском распону од I до IV века.

16	Милоје Васић, н. д., 14.
17	Aleksandrina Cermanović Kuzmanović, <i>Antičko staklo iz Sirmiuma</i> , GSKV X, Novi Sad, 1981, 19, 95.
18	Vesna Šaranović-Svetek, н. д., 66; kat. 132.
19	Vesna Šaranović-Svetek, н. д., 65; kat. 117.
20	Драгана Спасић-Ђурић, <i>Прилог проучавању крстообразних фибула из Виминацијума</i> , Гласник САД 24, 2008, 403, сл. 1 (3).
21	Слободан Дрча, <i>Римско стакло у Нишком музеју</i> , Гласник Српског археолошког друштва 15–16, Београд, 1999–2000, 219; кат. 21–24.
22	Mira A. Ružić, н. д., 32; kat. br. 444, 446–447, 449–455.
23	László Barkóczy, н. д., 128; kat. 253.

Приликом истраживања терми у Чачку пронађен је примерак од зеленкастог стакла који се, на основу услова налаза, опредељује у III–IV век²⁴. Касноантичком периоду припадају и налази балсамарија из Сирмијума, Брзе Паланке, Гамзиграда²⁵, некрополе у Коловрату²⁶ и Ниша (Јагодин мала)³.²⁷

III/4. Балсамарији ниског коничног реципијента (Т. III, кат. 10)

Ružić tip III/8c; Barkóczy Typ 87

Балсамарији прстенастог обода, дугог цевастог врата, који подсећају на свећњаке (candlestick) ниског коничног реципијента и благо удубљеног дна, могу бити израђивани техником дувања у калуп или слободним дување. Период израде од I до IV века.

Приликом истраживања античке некрополе у порти Успења Пресвете Богородице у Бељини пронађен је балсамариј као прилог у гробу спаљеног покојника од светлозеленог стакла.

Овај тип балсамарија има паралеле међу стакленим посудама, као деловима гробног инвентара, из Виминацијума²⁸ и Коловрата,²⁹ као и примерци са непознатих налазишта који се чувају у збирци „Дуњић“ и Музеју града Београда³⁰, а који се датују у период од II до IV века. У Панонији су забележени у Бригечију и опредељени су у II век.³¹

IV. Зделе

Зделе су врста стоног посуђа које служи за држање хране. Према облику и начину украшавања издвојена су четири основна типа.

IV/ 1. Хемисферичне зделе са брушеним орнаментом (Т. IV, кат. 11–13)

Isings form 96 b, Ružić tip IV/6a, Barkóczy Typ 25

Зделе профилисаног обода, хемисферичног реципијента и равног или благо удубљеног дна. Спољна површина украшена је карактеристичним

24	Радослав Прокић, <i>Римске терме у Чачку</i> , Рашка баштина 1, 1975, 167–178.
НЕДОСТАЈЕ МЕСТО ИЗДАЊА!
25	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 32; kat. br. 369–372, 390, 393.
26	Aleksandrina Cermanović Kuzmanović, <i>Einige Typen der Glasgefäße aus der römischen Nekropole in Kolovrat bei Prijepolje</i> , Zbornik radova Narodnog muzeja Beograd XIV/1, Beograd, 1992, 388–389, (18).
27	Слободан Дрча, <i>н. д.</i> , 220; kat. 25–27, 33, 37, 38, 40, 41, 43–45.
28	Љубица Зотовић, Часлав Јордовић, <i>Некропола Више гробаља, VIMINACVM 1</i> , Београд, 1990, 27, 91, 96, 99; Бебина Милановић, <i>Случајни налази стаклених посуда из Виминацијума</i> , Гласник САД 21, 2005, 307; kat. 1.
29	Aleksandrina Cermanović Kuzmanović, <i>н. д.</i> , 389, (11,12, 13).
30	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 31; kat. br. 434, 435.
31	László Barkóczy, <i>н. д.</i> , 115; kat. 201, 204.

орнаментом од брушених кругова, елипси и урезаних жлебова, израђиваним техником слободног дувања. Производе се током III и IV века.

У Чачку и околини до сада нису забележене целе посуде, већ само фрагменти трбуха, који су омогућили њихово опредељење у ову групу. Израђени су од безбојног или стакла беле боје. Њихова концентрација се прати на простору порте цркве Светог Вазнесења и Терми у центру града.

Мање хемисферичне зделе са брушеним орнаментом јављају се у Сирмијуму,³² Сингидунуму,³³ Маргуму,³⁴ Салдуму,³⁵ Равни код Књажевца и Улпијани.³⁶ У мађарском делу провинције Паноније срећу се већи и мањи примерци, углавном у насељима, који се датирају у III век.³⁷

IV/ 2. Плитке овалне зделе са брушеним орнаментом

(Т. IV, кат. 14–17; Т. V, кат. 18)

Ružić tip IV/7

То су зделе непрофилисаног, равно завршеног обода, плитког овалног реципијента и равног или благо удубљеног дна. Украшене су брушеним орнаментом и израђиване су техником слободног дувања.

У Чачку су пронађена четири фрагмента од светложутог, белог и безбојног стакла (порта цркве Светог Вазнесења и Терме), док су два примерка са Градине на Јелици од стакла светлозелене и беле боје.³⁸ Овај тип здела јавља се у Сирмијуму³⁹, Дијани, Понтесу, Сингидунуму, Равни код Књажевца и Улпијани и сви примерци су опредељени у IV век.⁴⁰

IV/ 3. Ребрасте зделе (Rippenschalen) (Т. V, кат. 21–22)

Isings form 3a/b; Ružić tip IV/1 b, c

За ребрасте зделе (Rippenschalen) карактеристичан је широко разгнут, равно завршен обод, полулоптасто тело и равно или удубљено дно. На реципијенту се налазе пластична, радијално распоређена, ребра која се протежу испод врата зделе све до дна или само на трбуху. Јављају се као плитке (Isings,

32 Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 58; kat. 12.

33 Снежана Николић-Ђорђевић, *Римске стаклене посуде са Београдске тврђаве*, Годишњак музеја града Београда XXXVII, Београд, 1990, 47; Т. III/ 24.

34 Гордана Каровић, *Римско стакло Маргума*, VIMINACVM 10, Пожаревац, 1995–1996, 86–87.

35 Gordana Jeremić, *Saldum – Roman and Early Byzantine Fortification*, Belgrade, 2009; kat. 415 (u štampi).

36 Mira A. Ružić, *н. д.*, 38; kat. 538–540.

37 László Barkóczy, *н. д.*, 64; kat. 39, 41, 42, 43, 44.

38 Елиана Гавриловић, *н. д.*, 89; kat. 2, 23.

39 Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 58; kat. 8.

40 Mira A. Ružić, *н. д.*, 39; kat. 556–559, 562.

form 3a) и дубоке зделе (Isings, form 36). Израђиване су техником дувања у калуп, а у употреби су били током I и II века.

У Чачку су пронађена два фрагмента која потичу из Терми у центру града. На оба примерка ребра заузимају само средишњи део реципијента. Оба су израђена од светложутог и беличастог стакла. Паралеле имамо међу налазима из Сирмијума,⁴¹ Гомолаве код Хртковаца,⁴² Чезаве, Сингидунума,⁴³ а оне су углавном датоване у крај I и средину II века.

V. Пехари

Пехари су врста стоног посуђа за мешање и испијање течности, са отвором мањег пречника од висине посуде. У стакленом материјалу Народног музеја у Чачку издвојено је осам основних типова (према облику реципијента и декорацији).

V/ 1. Сферични пехари на стопи (Т. V, кат. 23)

Ružić tip VII/4; Lazar forma 3.4.1.

То су пехари разгранутог, прстенасто задебљаног обода, сферичног реципијента и прстенасте стопе. На врату могу бити украшени хоризонтално постављеним пластичним ребром. Датују се у крај I и почетак II века.

Једини примерак овог типа из Чачка потиче из Терми и израђен је од безбојног стакла. Аналогне примерке, опредељене у II век, налазимо у Равни код Књажевца и Улпијани.⁴⁴

V/ 2. Ниски цилиндрични пехари

Главна њихова карактеристика је плићи цилиндрични реципијент. У односу на форму обода издвојене су две подврсте:

V/ 2a. Ниски цилиндрични пехари пуног обода (Т. V, кат. 24)

Isings form 41 a; Ružić tip VII/6a

То су пехари пуног обода, цилиндричног реципијента и прстенасте стопе. Израђивани су техником слободног дувања.

Два примерка од млечнобелог стакла пронађена су приликом истраживања Терми и порте Цркве Светог Вазнесења у ужем центру града.

41 Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 58; кат. 1, 2, 3.

42 Olga Brukner, *Rimski sloj na Gomolavi*, Radovi Vojvodanskog muzeja, 20, Novi Sad, 1971, 106.

43 Mira A. Ružić, *н. д.*, 35; кат. 488–490.

44 Mira A. Ružić, *н. д.*, 42; кат. 613–615.

Овај тип се среће у насеобинским слојевима Сингидунума,⁴⁵ Салдума,⁴⁶ Равне код Књажевца и Улпијане,⁴⁷ а представља и делове гробног инвентара у Коловрату⁴⁸ и Урошевц (локалитет Заскок),⁴⁹ опредељене у II–III век.

V/ 26. Ниски цилиндрични пехари цевастог обода (Т. V, кат. 27)

Ružić tip VII /66

Овај тип пехара карактеришу прстенасто задебљани цеваста обод, цилиндрични реципијент и прстенаста стопа. Израђивани су техником слободног дувања.

У Чачку су пронађена три фрагмента овог типа пехара са локалитета Терме, израђена од светлозеленог стакла, као и један примерак у порти цркве у Бељини (од светлозеленог стакла).

Ниски цилиндрични пехари цевастог обода јављају се у Сингидунуму⁵⁰, Чезави, Костолу, као и у некрополи у Малој Копашници.⁵¹

V/ 3. Звонолики пехари (Т. V, кат. 28)

Ružić tip VII/9

Пехари разгранутог, прстенасто задебљаног обода, звоноликог реципијента и прстенасте стопе. На рамену могу имати хоризонтално пластично ребро. Израђивани су техником слободног дувања. Датују се у III–IV век.

Један фрагмент овог типа пехара нађен је у центру града на локалиту Терме, (безбојно стакло), а један примерак од светлозеленог стакла у порти цркве у Бељини. Овај тип се јавља у Сингидунуму,⁵² Чезави, Караташу, Костолу, Улпијани, као и на гробу некрополе у Коловрату.⁵³

V/ 4. Хемисферични пехари (Т. VI, кат. 29–31; Т. VI, кат. 29–33; Т. VII, кат. 34–37; Т. VIII, кат. 38–42; Т. IX, кат. 43–47; Т. X, кат. 48–51; Т. XI, кат. 52–53);

Isings form 96,107; Ružić tip VII/10b

За овај тип пехара карактеристични су левкасти обод, полулоптасти реципијент и благо удубљено дно. Датују се од краја III до средине V века.

45	Снежана Николић-Ђорђевић, <i>н. д.</i> , 44; Т. II/12.
46	Gordana Jeremić, <i>н. д.</i> ; kat. 444–446 (u štampi).
47	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 43; kat. 632–657.
48	Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović, <i>н. д.</i> , 388, (10).
49	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 43; kat. 663.
50	Снежана Николић-Ђорђевић, <i>н. д.</i> , 44; Т. II/9
51	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 43; kat. 664–667, 673.
52	Снежана Николић-Ђорђевић, <i>н. д.</i> , 44, 47; Т. II/11, Т. III/29.
53	Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović, <i>н. д.</i> , 387 (2), 387 (4), 388 (9).

На територији Чачка овај тип је најзаступљенији. Јављају се примерци без украса, као и са украсом у облику плавих бобица, брушених елипси, кругова и уреза. Највећа концентрација налаза је са подручја порте цркве Светог Вазнесења, дворишта Народног музеја и Терми, један примерак је из Пријевора – Питомине, три примерка потичу из гробне меморије из Пријевора (локалитет Чуљевина), а један примерак од безбојног стакла нађен је на некрополи у Бељини. Посуде су израђене од безбојног, млечнобелог, светложутог и маслинастозеленог стакла. Примерци су датовани у IV и прву половину V века.

Овај тип посуда се јавља у Гомолави код Хртоваца⁵⁴, Сирмијуму⁵⁵, Боноштору – Бононија⁵⁶, Чезави, Салдуму⁵⁷, Караташу⁵⁸, Јагодин и Медијани.⁵⁹

V/ 5. Пехари са брадавицама (Т. XI, кат. 54–56)

Ružić tip VII/7

То су пехари разгранутог и прстенасто задебљаног обода са заобљеним реципијентом и прстенастом стопом. На трбуху имају украс у облику брадавичастих испупчења, која понекад мењају прстенасте стопе. Израђивани су техником слободног дувања и датују се у II–IV век.

Два фрагмента овог типа нађена су на локалитету Терме у центру града (безбојно стакло), као и један фрагмент у Бељини (локалитет Јанковина), такође од безбојног стакла. На основу услова налази се датују у III–IV век.

Овај тип се јавља у Сирмијуму,⁶⁰ Сингидунуму⁶¹, Караташу, Костолу, Равни код Књажевца и Улпијани.⁶²

V/ 6. Јајолики пехари са таласастом траком (Т. XI, кат. 57)

Barkóczy Typ 62

Јајолики пехари са благо разгранутим ободом и благо удубљеним дном украшеним овалним испупчењима. Ови пехари су варијанта маслинастозелених

54	Vesna Šaranović-Svetek, <i>н. д.</i> , 59; кат. 16.
55	Vesna Šaranović-Svetek, <i>н. д.</i> , 59; кат. 17, 21, 20, 27, 29, 30.
56	Велика Даутова-Рушевљан, <i>Занатски производи и нумизматички налази</i> , Фрушка гора у античко доба (Прилози за стару историју и археологију), Нови Сад, 1995, 119; Т.XVII/6.
57	Gordana Jeremić, <i>н. д.</i> ; кат. 417–432 (u štampi).
58	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 46/47; кат. 770–775, 798–807, 810–818.
59	Слободан Дрча, <i>н. д.</i> , 218; кат. 2,3.
60	Vesna Šaranović-Svetek, <i>н. д.</i> , 60; кат. 33,34.
61	Снежана Николић-Ђорђевић, <i>н. д.</i> , 44; Т. II/10.
62	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 676–680.

јајоликих пехара са глатким странама (Barkóczy тип 37 b). Украс им се састоји од тањих или дебљих или од више трака у облику таласа.

Један примерак овог типа пехара од безбојног стакла јавља се на локалитету Бељина (парцела 178/1), у непосредној близини Терми. Два примерка се јављају у мађарском делу провинције Паноније⁶³ – један као део гробног инвентара, а други из насеља – и оба се датују у последњу трећину IV и прву половину V века.

V/ 7. Пехари украшени мотивом пчелињег саћа (Т. XIII, кат. 58–60)

Isings form 21; Ružić tip VII/5

Пехари благо разгнута обода, коничног реципијента који је украшен мотивом пчелињег саћа и високе прстенасте стопе. Израђивани су техником дувања у калуп. Датују се у крај I и почетак III века.

Овај тип се јавља на локалитету Порта цркве Светог Вазнесења (од зеленог стакла), као и у дворишту Музеја (има дебеле зидове и начињен је од непрозирног стакла).

Аналогни примерци познати су из Сингидунума,⁶⁴ Маргума⁶⁵, Чезаве, Караташа, Костола, Улпијане, као и примерци без прецизних услова налаза из Обреновца и збирке „Дуњић“.⁶⁶

V/8 Конични пехари

Конични пехари се јављају у две варијанте – као конични пехари на стопи (V/8a) и као примерци заобљеног или зашиљеног дна (V/8б).

V/ 8a Конични пехари на стопи (Т. XIII, кат. 68–69)

Ružić tip VII/12a; Barkóczy Тип 47; Lazar forma 3. 9. 2.

Пехари прстенастог задебљаног обода, коничног реципијента и прстенасте стопе. Датује се од средине IV до V века.

Примерак је пронађен у оквиру некрополе у порти цркве Успења Пресвете Богородице и израђен је од прозирног стакла.

Конични пехари на стопи јављају се у Сирмијуму⁶⁷, Караташу⁶⁸ и некрополи у Коловрату.⁶⁹ Као гробни прилог овај тип пехара се јавља и у панонском делу

63 | László Barkóczy, *н. д.*, 93; kat. 134, 135.

64 | Снежана Николић-Ђорђевић, *н. д.*; Т. III/27.

65 | Гордана Каровић, *н. д.*, 81; Т. II/8.

66 | Mira A. Ružić, *н. д.*, 42; kat. 616–620, 622–625.

67 | Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 60; kat. 41; Mira A. Ružić, *н. д.*, 50; kat. 965, 967.

68 | Mira A. Ružić, *н. д.*, 50; kat. 963.

69 | Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović, *н. д.*, 387 (1),

Мађарске⁷⁰ и датован је у другу половину IV века. Примерци су познати и у Словенији (Птуј)⁷¹ и датовани су у IV век.

V/ 86 Конични пехар заобљеног или зашиљеног дна (Т. XIII, кат. 70);

Isings form 106 a,d; Ružić tip VII/12c

Пехари левкастог или прстенасто заобљеног обода, дубоког коничног реципијента и заобљеног или зашиљеног дна. Могу бити украшени хоризонталним жлебовима или брушеним линијама. Израђивани су техником слободног дувања. Датују се у другу половину IV и прву половину V века.

Један примерак овог типа пронађен је у Горњој Горевници (Дубље) и израђен је од светлозеленог стакла.⁷² Други је пронађен у дворишту Народног музеја (од светлозеленог стакла) и опредељен је у IV век.

Конични пехари се јављају у Сирмијуму,⁷³ Гомолави код Хрковаца,⁷⁴ Маргуму,⁷⁵ Салдуму⁷⁶, Караташу, Равни код Књажевца, Хореум Маргију, Улпијани, Куршумлији (црква св. Николе),⁷⁷ као и у оквиру некрополе Јагодин мала у Нишу.⁷⁸

VI. Лампе цилиндричног реципијента

Ružić tip XII/1

Лампе су врста стоног посуђа које су имале функцију осветљавања просторија. Имају прстенасто задебљани обод, цилиндрични реципијент и издужено цевасто дно. Датују се у IV–V век.

Два примерка од светлозеленог и маслинастог стакла пронађена су на рановизантијском утврђењу Градина на Јелици.⁷⁹ Аналогни примерци познати су на Чезави, Караташу и Костолу.⁸⁰

*
* * *

70	László Barkóczy, <i>н. д.</i> , 81; kat. 94.
71	Irena Lazar, <i>н. д.</i> , 117.
72	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 52; kat. 1043.
73	Vesna Šaranović-Svetek, <i>н. д.</i> , 60; kat. 46.
74	Vesna Šaranović-Svetek, <i>н. д.</i> , 60, kat. 47.
75	Г. Каровић, <i>н. д.</i> , 82–83, Т. III/1,2,4,5.
76	Gordana Jeremić, <i>н. д.</i> ; kat. 433 (u štampi).
77	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 52; kat. 1017–1047.
78	Слободан Дрча, <i>н. д.</i> , 218; kat. 6.
79	Елиана Гавриловић, <i>н. д.</i> ; Т. I/1–2.
80	Mira A. Ružić, <i>н. д.</i> , 55; kat. 1142–1146.

Типолошки су обрађене 73 посуде од стакла са десет налазишта. Посуде су подељене у шест основних група – боце, тањира, тоалетне боце, зделе, пехари и лампе.

Три боце су разврстане у два основна типа, док два тањира припадају истом типу стоног посуђа. Из Чачка и околине потичу четири примерка тоалетних боца разврстаних у четири типа. Зделе су заступљене са осам примерака подељених у четири типа. Пехари су најзаступљенија група стаклених посуда (тридесет осам примерака) опредељених у осам типова. Лампе се јављају у два примерка која припадају истом типу.

Периоду I–II век припада малобројни стаклени материјал из Чачка и околине⁸¹ који потиче из самог центра града, са налазишта Римске терме – (ребрасте зделе, Rippenshalen – тип IV/3; сферични пехари на стопи – тип V/1). Овакве посуде су израђиване у Италији и Далмацији, а један од центара производње локализован је у Салони.⁸² Овом периоду припадју и тањира са хоризонтално разгрнутим ободом (тип III/1), који потичу из Бељине (парцела 178/1), у непосредној близине већег римског газдинства (*villa rustica*).

За период II и III века карактеристични су ниски цилиндрични пехари пуног или цевастог обода (тип V/2 a, b), а пронађени су у самом градском језгру, на налазишту Римске терме и у порти цркве Светог Вазнесења. Овом периоду припадају и пехари украшени мотивом пчелињег саћа на високој прстенастој стопи (тип V/7), пронађени у порти цркве Светог Вазнесења и дворишту Народног музеја. Ови типови стаклених посуда јављају се у свим деловима Царства и вероватно су се производили у источномедитеранским радионицама.⁸³

Највећи број форми стаклених посуда припада периоду краја III и IV веку. Најбројнији су пехари (тридесет посуда издвојених у осам типова). Регистрован је један примерак звоноликог пехара од безбојног стакла, разгрнутог прстенасто задебљаног обода (тип V/3), пронађен на Термама. Јављају се и пехари са украсима у виду брадавичастих испупчења (тип V/5), на Термама у центру града и на термама у Бељини. Хемисферични пехари (тип V/4) су најзаступљенији у стакленом материјалу (двадесет девет примерака), од безбојног, млечнобелог, светложутог, као и од светлог и тамнозеленог стакла. Највећа концентрација овог типа је у самом центру града, у порти цркве Светог Вазнесења, али се јављају и у дворишту Народног музеја, Термама и породичној гробници у Пријевору. На рановизантијском утврђењу на Јелици забележена су два примерка. Пехари овог типа могу бити без украса брушеним елипсама, круговима или урезима

81 | За овај период античке прошлости чачанског краја везују се само појединачни и случајни налази. Уп.: Мирослав Вујовић, Катарина Дмитриновић, *Три бронзане посуде из Народног музеја у Чачку*, Гласник САД 23, 2007, 315–316; С. Ферјанчић, Г. Јеремић, А. Гојгић, *Римски епиграфски споменици Чачка и околине*, Чачак, 2008. **НЕДОСТАЈЕ БРОЈ СТРАНИЦЕ!**

82 | Гордана Каровић, н. д., 86.

83 | Mira A. Ružić, н. д., 60.

и произведени су у централним и локалним радионицама.⁸⁴ Сматра се да су пехари који су орнаментисани тамноплавим бобицама произведени у Келни, али се они јављају и у Тријеру, Италији, као и у Подунављу.⁸⁵

Конични пехари (тип V/8) се јављају у две варијанте, зависно од облика дна. Као примерци на стопи (V/8a) јавља се у оквиру некрополе у порти цркве Успења Пресвете Богородице, док је тип са заобљеним дном (V/8b) регистрован на локалитету Дубље, у насеобинском слоју.

За хемисферичне зделе са брушеним орнаментом (тип IV/1), чији су примерци нађени у самом центру града, у порти цркве Светог Вазнесења и Термама, сматра се да су рајнске провинцијске.

Тоалетне боце се производе широм Царства, тако да је веома тешко тачно одредити производни центар. Вретенести балсамариј (тип III/2) и балсамариј дужег цевастог врата (тип III/3) вероватно припада рајнско-панонској продукцији који се на основу услова налаза датују од III до IV века. Балсамариј кратког цилиндричног врата и сферичног реципијента такође се јавља у овом периоду (терме у Бељини). Балсамаријум типа свећњака (candlestick) (тип III/4), који је пронађен на некрополи у Бељини, може се везати за источномедитеранске радионице.⁸⁶

За цео IV век карактеристичне су плитке овалне зделе са брушеним орнаментом (тип IV/2). Примерци од безбојног, белог и светложутог стакла нађени у порти цркве Светог Вазнесења, примерак од стакла беле боје на Римским термама у центру града, а два примерка на рановизантијском утврђењу Градина на Јелици. Боце се јављају у формама цилиндрично-левкастог и хоризонтално разгранутог обода (типови I/1 и I/2). Три примерка, од жућкастог и безбојног стакла, регистрована су у оквиру породичне гробнице у Пријевору и у дворишту Народног музеја. Конични пехари украшени хоризонталним жлебовима или брушеним линијама (тип V/8) пронађени су на локалитету Дубље, где је вероватно била вила рустика, и у дворишту Народног музеја. Определеују се у сам крај IV века и вероватно су производ радионица из источних провинција.

За сам крај IV и почетак V века карактеристични су јајолики пехари са таласастом траком (тип V/6) од млечнобелог стакла. Два примерка лампи са цилиндричним реципијентом и тракастом и коленастом дршком (тип VI) пронађена су на Градини на Јелици.

Осим ребрасте зделе (тип IV/3) и пехара украшеног мотивом пчелињег саћа (тип V/7), који су израђивани у калупу, стаклене посуде су добијане и техником слободног дувања.

Репертоар стаклених посуда са наше територије углавном је коришћен у свакодневној употреби локалног становништва. Луксузне посуде до сада нису регистроване. И поред тога, постоји велики број различитих типова посуда које

84 | Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 12.

85 | Vesna Šaranović-Svetek, *н. д.*, 14.

86 | Бебина Милановић, *н. д.*, 306.

се углавном јављају у насеобинским хоризонтима, док су као делови гробног инвентара регистровани само на два налазишта.

Стакло од ког су посуде произвођене је тањих или дебљих зидова, а боје се крећу од млечнобеле и беле, до светлозелених и тамнозелених нијанси, док су малобројни примерци од светлоплавог стакла. Почети домаће производње могу се везати за крај III века, а током IV века долази до наглог процвата домаће стакларске производње, како се закључује на основу бројног компаративног материјала из римских провинција на тлу данашње Србије.⁸⁷ За прецизнија датовања античког стакленог материјала потребна су нова археолошка истраживања.

Каталог налаза

I. Боце

- Кат. бр. 1 (тип I/1)** Чуљевина, Пријевор, Чачак, 1977.
Инв. бр. 877
Пречник обода: 8,4 cm; висина: 32,8 cm; пречник дна: 10,8 cm
Боца левкастог обода, дубљег реципијента и удубљеног дна. Две жлебљене дршке спајају обод и раме од жућкасто-зеленог стакла.
Објављено: М. А. Ružić, *Rimsko staklo u Srbiji*, kat. 81.
- Кат. бр. 2 (тип I/2)** Двориште Народног музеја, Чачак, 2006.
тер. инв. Ц-8/2006
Сонда 2, културни слој А
Пречник отвора: 4,6 cm
Фрагмент благо левкастог и прстенасто задебљаног обода, заравњене горње ивице и цилиндричног врата боце од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 3** Двориште Народног музеја, Чачак, 1984.
тер. инв. Ц-8/84
Сонда 1, слој А
Пречник грла: 2,8 cm
Фрагмент цилиндричног врата боце од плавичастог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 4 (тип I/2)** Порта цркве Светог Вазнесења – некропола, Чачак, 1980.
тер. инв. Ц-24/1980
сонда 5/3 (рел. дуб. 2,80 m)
Димензије: 2,6 x 2,5 x 0,5 cm
Фрагмент равног, четвртастог дна боце од дебљег жућкастог стакла.
Необјављено

II. Тањири

- Кат. бр. 5** Парцела 178/1, Бељина, 1983.
тер. инв. Ц-10/83
Сонда 1/ блок Б
Пречник обода: 23,0 cm
Фрагмент тањира прстенастог шупљег обода од тамнозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 6** Парцела 178/1, Бељина, 1983.
тер. инв. Ц-6/83
Блок А
Пречник обода: 24,0 cm
Фрагмент тањира прстенастог шупљег обода од тамнозеленог стакла.
Необјављено

III. Тоалетне боце

- Кат. бр. 7 (тип III/ 1)** Јанковина, Бељина, 1980.
тер. инв. 32/80
Сонда 1/ јама
Пречник обода: 1,2 cm
Део рамена цилиндричног врата и високо постављеног трбуха вретенасте тоалетне боце од танког безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 8 (тип III/ 2)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник отвора: 2,5 cm
Фрагмент прстенасто задебљаног отвора, цилиндричног врата, део рамена боце од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 9 (тип III/ 3)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 1,8 x 4,3 cm
Фрагмент, цевастог врата, сферичног реципијента од светлозеленог стакла.
Објављено: М. А. Ружић, *Римско стакло у Србији*, кат. 391 (29, Т. XVIII/7).
- Кат. бр. 10 (тип III/ 4)** Порта цркве УПБ, Бељина, 2002.
Инв. бр. А 1647
гроб 5
Пречник обода: 2,3 cm; висина: 9 cm; пречник дна: 3, 6 cm
Балсамаријум од светлозеленог стакла прстенастог обода, издуженог врата, ниског коничног реципијента и благо увученог дна.
Необјављено

IV. Зделе

- Кат. бр. 11 (тип IV/ 1)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 2000.
тер. инв. Ц-47/2000
испод профила између сонди 8 и 9
Димензије: 3,6 x 2,1 x 0,2 cm

- Фрагмент калотастог трбуха посуде украшен комбинацијом вертикалних и хоризонталних кратких уреза испод кога се налази бадемасти брушени урез. Стакло беле боје.
Необјављено
- Кат. бр. 12 (тип IV/ 1)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1988.
тер. инв. Ц-97/88
Кв. бр. 7
Димензије: 3,1 x 2,5 x 0,2 cm
Фрагмент трбуха хемисферичне зделе, украшен вертикалним бадемастим урезима, правилно распоређеним. Стакло беле боје.
Необјављено
- Кат. бр. 13 (тип IV/ 1)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 3,8 x 2,3 x 0,3 cm
Фрагмент трбуха хемисферичне зделе од светложутог стакла украшен вертикалним урезима и брушеним круговима у две зоне.
Необјављено
- Кат. бр. 14 (тип IV/ 2)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 2000.
тер. инв. Ц-46/2000
испод контролног профила; између сонди 8 и 9 (дубина 2,10–2,20 m)
Димензије: 3,9 x 1,6 x 0,3 cm
Фрагмент калотастог трбуха посуде од белог стакла украшен са два паралелна жлеба испод којих су брушена овална удубљења.
Необјављено
- Кат. бр. 15 (тип IV/ 2)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986.
тер. инв. Ц-25/86
Сонда V/III (рел. дубина 2,50 m)
Димензије: 3,4 x 2,5 x 0,2 cm
Фрагмент хемисферичног рецепијента са брушени круговима и вертикално брушеним тракама од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 16 (тип IV/ 2)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986.
тер. инв. Ц-44/86
Сонда V/III (рел. дубина 3,30 m)
Димензије: 3,8 x 2,2 x 0,2 cm
Фрагмент хемисферичног трбуха посуде од жућкастог стакла украшен брушеним елипсоидним круговима.
Необјављено
- Кат. бр. 17 (тип IV/ 2)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 2,6 x 2,6 x 0,2 cm
Фрагмент трбуха хемисферичне посуде од стакла беле боје украшен вертикалним бадемастим урезима.
Необјављено
- Кат. бр. 18 (тип IV/ 2)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1988.
тер. инв. Ц-21/88
Кв. 2a (дубина 2,10 m)
Димензије: 3,9 x 3,1 x 0,3 cm
Фрагмент хемисферичног доњег дела трбуха од светложутог стакла. Зоне са брушеним орнаментима одвојене са три плитка хоризонтална паралелна жлеба, у горњој зони брушени орнамент у облику издуженог хексагона. У доњој зони кружни брушени орнамент.
Необјављено

- Кат. бр. 19 (тип IV/ 2)** Градина, Јелица, 1987.
тер. инв. Ц-30/87
Базилика А, средњи део северног брода (кота 796,74)
Пречник обода: 12 cm
Фрагмент благо разгнутао задебљалог обода и трбуха плитке зделе, испод обода украшен жлебом од светлозеленог стакла.
Објављено: Елиана Гавриловић, *Налази стакла са Градине на Јелици*, ЗНМЧ XVIII, 89, кат. 2.
- Кат. бр. 20 (тип IV/ 2)** Градина, Јелица, 1987.
тер. инв. Ц-26/87
Базилика Б, југоисточни сегмент (кота 795,72)
Пречник обода: 12 cm
Фрагмент благо разгнутао обода плитке зделе од светлозеленог стакла.
Објављено: Елиана Гавриловић, *Налази стакла са Градине на Јелици*, ЗНМЧ XVIII, 89, кат. 23.
- Кат. бр. 21 (тип IV/ 3)** Римке терме, Чачак, 1970.
Непознати услови налаза
Димензије: 2,0 x 1,7 x 0,1 cm
Фрагмент трбуха зделе од танког светложутог стакла украшене вертикалним ребром.
Необјављено
- Кат. бр. 22 (тип IV/ 3)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 4 x 1,1 x 0,1 cm
Фрагмент калотастог трбуха посуде од беличастог стакла са млечнобелим тракама.
Необјављено

V. Пехари

- Кат. бр. 23 (тип V/1)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник обода: 4,5 cm
Фрагмент благо разгнутао задебљаног обода и високог лоптастог трбуха посуде од безбојног стакла. На прелазу између обода и врата налази се плитки жлеб.
Необјављено
- Кат. бр. 24 (тип V/2a)** Porta цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1987.
тер. инв. Ц-57/87
сонда б? (северни део) дубина 2,57 m
Пречник обода: 8,0 cm
Фрагмент пехара левкастог задебљаног обода од млечнобелог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 25 (тип V/2 а)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник обода: 7,3 cm
Фрагмент пехара левкастог обода од млечнобелог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 26 (тип V/2 б)** Porta цркве УПБ, Бељина, 2002.
тер. инв. Ц-6/02
сонда 1 (СИ угао, рел. дуб. 0,70 m)

- Пречник обода: 7,5 cm
Фрагмент прстенасто задебљаног цевастог обода од светлозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 27 (тип V/2 б)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник обода: 8,5 cm
Три фрагмента шупљег прстенастог обода пехара од светлозелена-
стог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 28 (тип V/3)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник обода: 9,4 cm
Фрагмент косо разгрнутог обода пехара са тањим пластичним ребром
на врату од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 29 (тип V/3)** Порта цркве УПБ, Бељина, 2002.
тер. инв. Ц-28/02
простор између Ј зида објекта 2 и јужног профила ископа
Пречник обода: 13 cm
Фрагмент обода пехара са тањим пластичним ребром на врату од
светлозеленог стакла.
- Кат. бр. 30 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 2006.
тер. инв. Ц-9/2006
сонда 1/блок А (рел. дуб. 0,70 m, апс. 240,08 m)
Пречник обода: 14,3 cm
Фрагмент хемисферичног пехар левкастог обода од маслинастозеленог
стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 31 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 2002.
тер. инв. Ц-85/2002
испред улаза у Парохијски дом (ниво калдрме/ дубина 1,85 m)
Пречник обода: 13,0 cm
Фрагмент дубљег пехара левкасто проширеног обода и коничног
трбуха. Стакло светлозелене боје.
Необјављено
- Кат. бр. 32 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, ?
Инв. бр – б. б.
Сонда IV (дубина 1,30 m)
Пречник обода: 11,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозеленасте
боје.
Необјављено
- Кат. бр. 33 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1980.
тер. инв. 4/1980
Сонда I
Пречник обода: 12,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозеленасте
боје.
Необјављено

- Кат. бр. 34 (тип V/4)** Јанковина, Бељина, 1981?
Инв. бр – б. б.
Пречник обода: 10,8 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од светложутог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 35 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 2000.
тер. инв. Ц-70/2000
између сонде 8 и сонде 10
Пречник обода: 10,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозеленкасте боје.
Необјављено
- Кат. бр. 36 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1980.
Инв. бр – б. б.
Сонда 2/2 ниво, калдрма
Пречник обода: 8,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара левкастог обода са спољне стране брушене хоризонталне линије од стакла светлозеленкасте боје.
Необјављено
- Кат. бр. 37 (тип V/4)** Римске терме, Чачак, 1970.
Инв. бр. 1226
(уз западни зид терми у близини апсидалног базена у слоју шута)
Висина: 6,2 cm; пречник обода: 13,2 cm
Хемисферични пехар полуоптастог реципијента са благо разгнутим и равно засеченим ободом и ненаглашеним дном од маслинастозеленог стакла.
Објављено: М. А.Ружић, *Римско стакло у Србији*, кат. 582 (39, Т. XXVII/6).
- Кат. бр. 38 (тип V/4)** порта УПБ, Бељина, 2007.
тер. инв. Ц-1/07
Сонда 1
Пречник обода: 13,9 cm
Фрагмент левкастог обода хемисферичног пехар, испод обода украшен са две брушене паралелне линије од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 39 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 1984.
тер. инв. Ц-25/1984
Сонда 1 (из бунара)
Пречник обода: 13,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара левкастог обода од маслинастозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 40 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 2002.
тер. инв. Ц-78/2002
продужетак сонде 8 и 9 (испод античке калдрме)
Пречник обода: 9,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара левкастог обода од стакла зелене боје.
Необјављено

- Кат. бр. 41 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986.
Инв. бр. 1398
тер. инв. Ц-51/1986
сонда V/5 (рел. дуб. 1,52 m)
Висина: 5,3 cm; пречник обода: 7,2 cm
Хемисферични пехар равно засеченог обода заобљеног реципијента и једва наглашеног дна од маслинастозеленог стакла.
Објављено: *Богородичина црква на Морави*, Чачак, 1992, кат.12.
- Кат. бр. 42 (тип V/4)** Чуљевина, Пријевор, 1977.
Инв. бр. 878
Просторија 3 (зидана гробна меморија)
Висина: 5,8 cm; пречник обода: 8,1 cm
Пехар са благо разгрнутим и равно засеченим ободом и благо увученим дном танких зидова од светлог, жутозеленог стакла.
Објављено: М. А. Ружић – *Римско стакло у Србији*, кат. 582 (39, Т. XVII/6).
- Кат. бр. 43 (тип V/4)** Чуљевина, Пријевор, Чачак, 1977.
Просторија 3 (зидана гробна меморија)
Инв. бр. 879
Висина: 8 cm; пречник обода: 9,7 cm
Пехар полулоптастог реципијента, благо разгрнутог и равно засеченог обода и равног ненаглашеног дна од жућкасто-зеленог стакла.
Објављено: М. А. Ружић – *Римско стакло у Србији*, кат. 582 (39, Т. XVII/6).
- Кат. бр. 44 (тип V/4)** Терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Печник обода: 8,0 cm
Фрагмент калотастог пехара левкастог обода од млечнобелог стакла.
Са спољне стране обода плитак хоризонтални жлеб.
Необјављено
- Кат. бр. 45 (тип V/4)** Питомине, Пријевор, 1985.
Инв. бр – б. б.
ров 2 (наставак)
Печник обода: 10,0 cm
Фрагмент пехара левкастог обода и калотаст трбух са хоризонтално брушеном траком испод обода од светлозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 46 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986.
тер. инв. Ц-65/86
сонда 5/V (приликом извођена подужног пресека пећи 1)
Пречник обода: 9,0 cm
Хемисферични пехар дебљих зидова, благо разгрнут са спољне стране профилисаног обода. Украшен са две канелуре – једна испод обода, а друга у доњој зони врата од зеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 47 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 2006.
тер. инв. Ц-26/2006
сонда1/ блок А
Пречник обода: 12,0 cm

- Фрагмент левкастог обода и калотастог трбуха хемисферичног пехара од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 48 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1999.
тер. инв. Ц-36/99
сонда 9 (дубина 2,00 m)
Пречник обода: 13,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара левкастог обода и дела врата од светлозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 49 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986. или 1999.
Инв. бр – б. б.
Сонда 5/V (рел. дубина 1,40/1,60 m)
Пречник обода: 10,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозелене боје.
Необјављено
- Кат. бр. 50 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 1977.
тер. инв. Ц-27/1977, непознати услови налаза
Пречник обода: 10,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара левкастог обода од маслинастозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 51 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1980.
Инв. бр – б. б.
сонда 2/3 (дубина 1,60/1,80 m)
Пречник обода. 10,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозеленкасте боје.
Необјављено
- Кат. бр. 52 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1987.
тер. инв. Ц-55/87
кв. аб. (северни део, дубина 2, 43 m)
Пречник обода: 8,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода, лоптастог трбуха од безбојног стакла танких зидова.
Необјављено
- Кат. бр. 53 (тип V/4)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Пречник обода: 14,0 cm
Фрагмент хемисферичног пехара благо разгрнутог обода; испод обода украшен са два паралелно постављена овална удубљења; врат украшен са две брушене паралелне линије, док су на трбуху вертикално постављени брушени урези. Безбојно стакло.
Необјављено
- Кат. бр. 54 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1987.
тер. инв. Ц-62/87
испод зида 3 – источни део
Пречник обода: 11 cm
Фрагмент левкастог обода хемисферичног пехара од безбојног стакла.
На ободу плитке жлеб, а на трбуху вертикално брушена трака.
Необјављено

- Кат. бр. 55 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак
тер. инв. 53
Пречник обода: 7,0 cm
Фрагмент левкастог обода дубљег хемисферичног пехара од зеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 56 (тип V/4)** Порта цркве УПБ, Бељина, 2002.
тер. инв Ц- 13/02
ЈЗ део ископа, уз јужни профил (рел. дубина 0,85 m)
Фрагмент левкастог обода дубљег хемисферичног пехара од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 57 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 1984.
тер. инв. Ц-21/84
сонда 1, укоп
Пречник обода: 10,0 cm
Фрагмент левкастог обода хемисферичног пехара од маслинастозе-
леног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 58 (тип V/4)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1986.
Инв. бр – б. б.
сонда 5/V (рел.дубина 1,40/1,60 m)
Пречник обода: 11,0 cm
Хемисферични пехар левкастог обода од стакла светлозеленкасте
боје.
Необјављено
- Кат. бр. 59 (тип V/4)** Двориште Народног музеја, Чачак, 1984.
Инв. бр – б. б.
сонда 1 (из бунара)
Пречник обода: 7,0 cm
Фрагмент левкастог обода, коничног реципијента пехара од
маслинастозеленог стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 60 (тип V/4)** Чуљевина, Пријевор, 1977.
Инв. бр. 880
просторија 3 (зидана гробна меморија)
Пречник обода: 6,9 cm; висина: 5,7 cm
Пехар левкастог обода, полулоптастог реципијента, са равним нена-
глашеним дном од светлозеленог стакла. На заобљеном најширем
делу реципијента је капљичаст украс, плавичасте боје, распоређен у
групицама.
Објављено: М. А. Ружић, *Римско стакло у Србији*, кат. 935 (48, Т. XVII/6).
- Кат. бр. 61 (тип V/5)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 2,3 x 2,2 x 0,05 cm
Фрагмент калотастог трбуха посуде од безбојног стакла са
брадавичастим украсом.
Необјављено
- Кат. бр. 62 (тип V/5)** Римске терме, Чачак, 1970, непознати услови налаза
Димензије: 3 x 2,3 x 0,1 cm

- Фрагмент калотастог трбуха посуде од безбојног стакла, украшен са две брадавичасте апликације.
Необјављено
- Кат. бр. 63 (тип V/5)** Јанковина, Бељина, 1983.
Инв. бр – б. б.
Димензије: 2,4 x 1,7 x 0,1 cm
Више фрагмената калотастог реципијента са брадавичастим испупчењима од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 64 (тип V/6)** Јанковина, Бељина, 1983.
слој А
Инв. бр – б. б.
Димензије: 4,3 x 2 x 0,2 cm
Фрагмент калотастог трбуха посуде украшен овалним испупчењем од безбојног стакла.
Необјављено
- Кат. бр. 65 (тип V/7)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1999.
тер. инв. Ц-3/1999
Димензије: 3 x 2,6 x 0,1 cm
Фрагмент благо калотастог трбуха посуде од зеленог стакла, украшен шестоугаоним пољима у виду пчелињег саћа.
Необјављено
- Кат. бр. 66 (тип V/7)** Двориште Народног музеја, Чачак, 1984.
тер. инв. Ц-8/84
Димензије: 3,2 x 2,7 x 0,5 cm
Фрагмент трбуха пехара од непрозирног стакла дебelih зидова, украшен шестоугаоним пољима у виду пчелињег саћа.
Необјављено
- Кат. бр. 67 (тип V/7)** Порта цркве Светог Вазнесења, Чачак, 1999.
тер. инв. Ц-39/1999
сонда 9
Димензије: 2,3 x 2,6 x 0,1 cm
Фрагмент трбуха хемисферичног пехара од зеленог стакла украшен шестоугаоним пољима у виду пчелињег саћа.
Необјављено
- Кат. бр. 68 (тип V/86)** Порта цркве Успенија Пресвете Богородице, Бељина, 2004
тер. инв. Ц-64/2004
сонда 2, гроб 44
Пехар прстенасто задебљаног обода, коничног реципијента и прстенасте стопе. Провидно стакло, са траговима браон премаза (дрвена смола?).
Пречник обода: 9 cm; висина: 10,8 cm; пречник дна: 4,5 cm
Необјављено
- Кат. бр. 69 (тип V/86)** Дубље, Горња Горевница, 1984.
Инв. бр – б. б.
сонда 1 (кота 326.43, дубина 1,40 m)
Пречник обода: 9,0 cm
Фрагмент пехара прстенасто задебљаног обода, коничног реципијента и заобљеног дна од светло зеленкастог стакла.
Објављено: М. А. Ружић, *Римско стакло у Србији*, кат. 1043 (52, Т XL/1).

Александра ГОЈГИЋ

Кат. бр. 70 (тип V/8) Двориште Народног музеја, Чачак, 2006.
тер. инв. Ц-11/2006
сонда 1/блок А
Пречник обода: 12,0 cm
Фрагмент коничног пехара левкастог обода од светлозеленкастог стакла. Украшен плићим хоризонталним жлебовима испод обода и на трбуху.
Необјављено

VI. Лампе

Кат. бр. 71 (тип VI) Градина, Јелица, 1987.
тер. инв. Ц-28/1987
Базилика Б, јужно од базилике (кота 794.65)
Димензије: 4 x 3,3 x 0,1 cm
Фрагмент обода и трбуха стаклене лампе са аплицираном коленастом дршком на трбуху суда од маслинастозеленог стакла.
Објављено: Елиана Гавриловић, *Налази стакла са Градине на Јелици*, ЗНМЧ XVIII, кат. 19, Т. I/1.

Кат. бр. 72 (тип VI) Градина, Јелица, 1987.
тер. инв. Ц-33/1987
Базилика А, средњу део северног брода (кота 796.61)
Димензије: 4,4 x 2,8 x 0,05 cm
Фрагмент трбуха стаклене лампе са аплицираном тракастом дршком на трбуху суда од светлозеленог стакла.
Објављено: Елиана Гавриловић, *Налази стакла са Градине на Јелици*, ЗНМЧ XVIII, кат.1, Т. I/2.

Roman Glass from Cacak and Its Vicinity

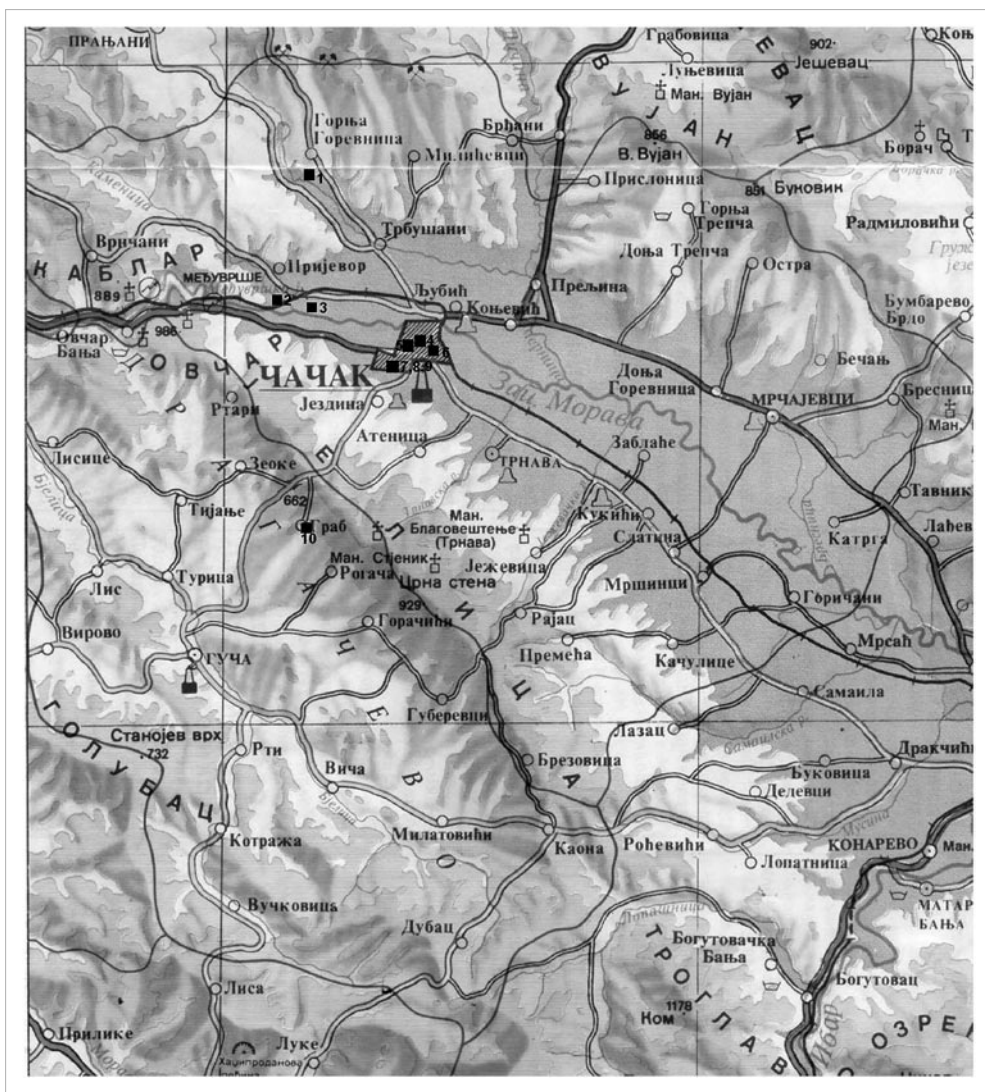
Roman glass material from Cacak and its vicinity has not been studied thoroughly until now. 72 whole or fragmented glass vessels from ten findings have been typologically processed and they, the greatest number, belong to study collection of the National Museum from Cacak, while there are 5 objects in the permanent exhibition. Roman vessels from Cacak and its vicinity mainly belong to findings from settlement layers (thermal baths, villa rustica, etc.), only in two cases they are grave findings, from Prijevor – locality Culjevina (family grave) and from the late antique necropolis in the churchyard of the church Uspenje Presvete Bogorodice (Virgin Mary Assumption) in Beljina. Glass material presented in this paper is chronologically sorted out on the basis of findings condition, if the terrain documentation from the excavation was accessible, or if it did not exist, according to analogies from other localities from the same period of time. Vessels are divided into six basic groups: bottles, plates, toilet bottles, bowls, cups and lamps. Three bottles are sorted out into two basic types, while two plates belong to the same type of table dishes. Four toilet bottles of four different types are from Cacak and its vicinity. There are eight bowls which belong to four different types. Cups are the most numerous out of glass vessels and 38 examples are sorted out into eight types. There are two lamps of the same type. The vessels described in the paper date back from the period from I to IV/V century.

Aleksandra GOJGIC

Le verre romain de Cacak et de ses environs

Le matériel en verre romain de Cacak et de ses environs ne fut pas jusqu'à aujourd'hui l'objet d'analyses particulières. De manière typologique, 72 récipients en verre entiers ou fragmentés furent exploités dans dix lieux de découverte, qui en plus grand nombre appartiennent au recueil studieux du Musée national à Cacak, tandis que dans l'exposition permanente se trouvent 5 objets. Les récipients romains de Cacak et de ses environs appartiennent pour la plupart aux trouvailles de couches peuplées (thermes, villas rustiques, et autres), uniquement dans deux cas il est question de trouvailles sépucrales, à Prijedor – localité de Culjevina (tombeau familial) et dans une nécropole de la période tardive de l'Antiquité dans le parvis de l'église de l'Ascension de la sacro-sainte Vierge à Beljina. Le matériel en verre, qui est présenté dans cet ouvrage, peut être orienté chronologiquement suivant les conditions de la trouvaille dans la mesure où la documentation du terrain de l'exploration fut accessible, ou en cas de manque de celle-ci, d'après l'analogie provenant d'autres localités de la même époque. Les récipients sont divisés en six groupes élémentaires, en bouteilles, en assiettes, en bouteilles de toilette, en écuelles, en coupes et en lampes. Trois bouteilles sont classifiées en deux types élémentaires, tandis que deux assiettes appartiennent au même type de vaisselle. De Cacak et de ses environs proviennent quatre exemplaires de bouteilles de toilette, qui sont classifiés en quatre types. Les écuelles sont représentées par huit exemplaires, divisés en quatre types. Les coupes sont le groupe de récipients le plus représentatif avec trente-huit exemplaires, orientés en huit types. Les lampes apparaissent en deux exemplaires, qui appartiennent au même type. Les récipients exploités dans cet ouvrage englobent la période du Ier au IVème / Vème siècle.

Aleksandra GOJGIĆ

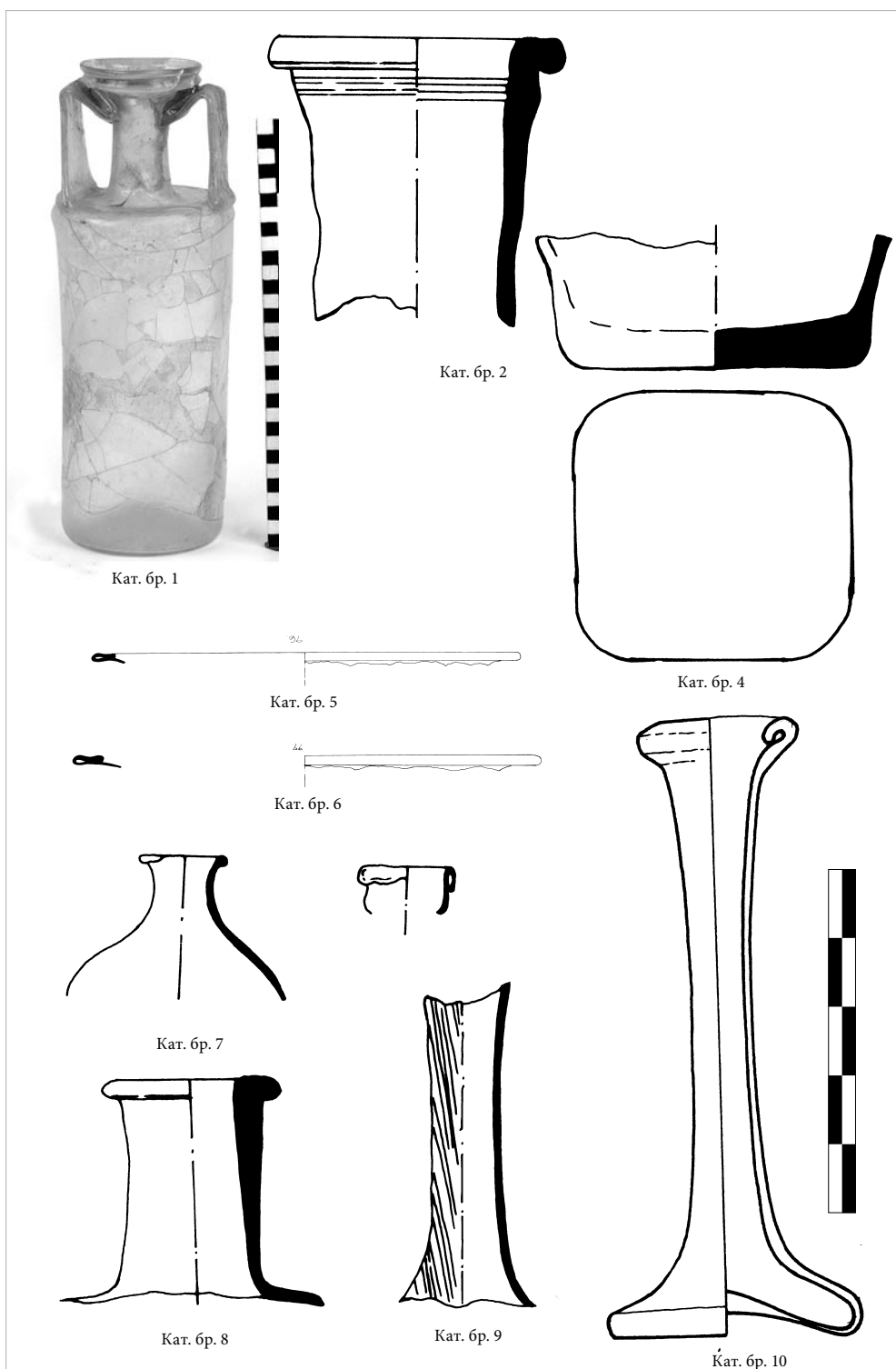

Табла 1 - Положај локалитета стаклених посуда

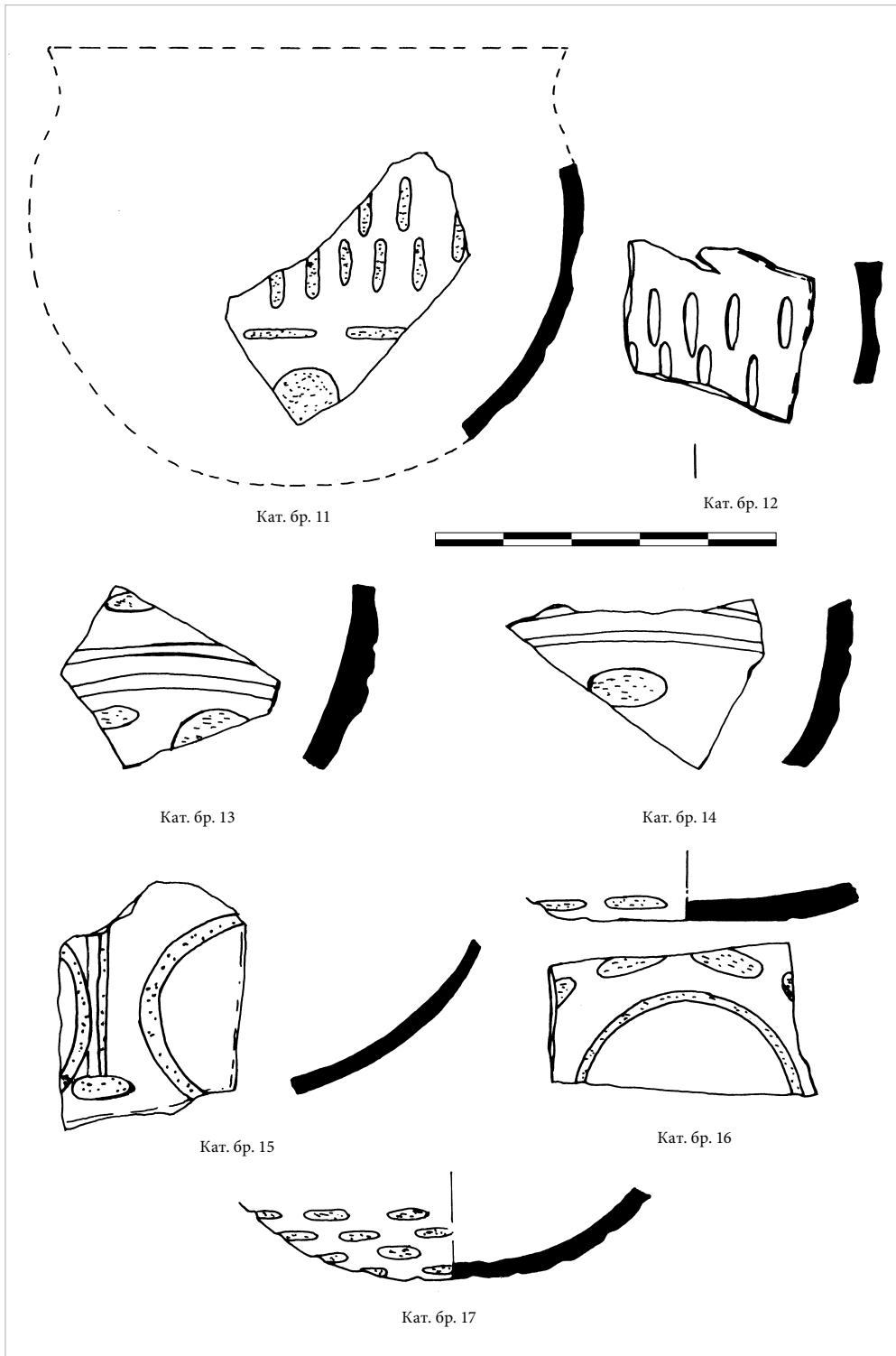
1. Дубље- Горња Горевница, 2. Чуљевина- Пријевор, 3. Чуљевина- Пријевор,
4. Порта цркве Христовог Вазнесења, 5. двориште Народног музеја,
6. Терме, 7. Јанковина- Бељина, 8. Парцела 178/1- Бељина,
9. Порта цркве УПБ- Бељина, 10. Градина- Јелица

типови/ локалитети	Дубље- Г. Горевница	Питомине- Пријевор	Чуљевина- Пријевор	Терме- Чачак	Двориште Н. музеја- Чачак	Порта цркве Св. Вазнесења- Чачак	Јанковина- Бељина	Парцела 178/1- Бељина	Порта цркве УПБ- Чачак	Градина- Јелица	Укупно
I. боце			I/1-1 ком.		I/2-1 ком.	I/2-1 ком.					3
II. тањира								II-2 ком.			2
III. тоалетне боце				III/2-1 ком. III/3-1 ком.			III/1-1 ком.		III/4-1 ком.		4
IV. зделе				IV/1-1 ком. IV/2-1 ком. IV/3-2 ком.		IV/1-2 ком. IV/2-4 ком.				IV/2-2 ком.	12
V. пехари	V/86-1 ком.	V/4-1 ком.	V/4-3 ком.	V/1-1 ком. V/2a-1 ком. V/2b-1 ком. V/3-1 ком. V/4-3 ком. V/5-2 ком.	V/2a-1 ком. V/4-6 ком. V/7-1 ком. V/8-1 ком.	V/2a-1 ком. V/4-15 ком. V/7-2 ком.	V/4-1 ком. V/5-1 ком. V/6-1 ком.		V/26-1 ком. V/8a- 1 ком.		46
VI. лампе										VI-2 ком.	2
укупно	1	1	4	15	10	25	4	2	3	4	69

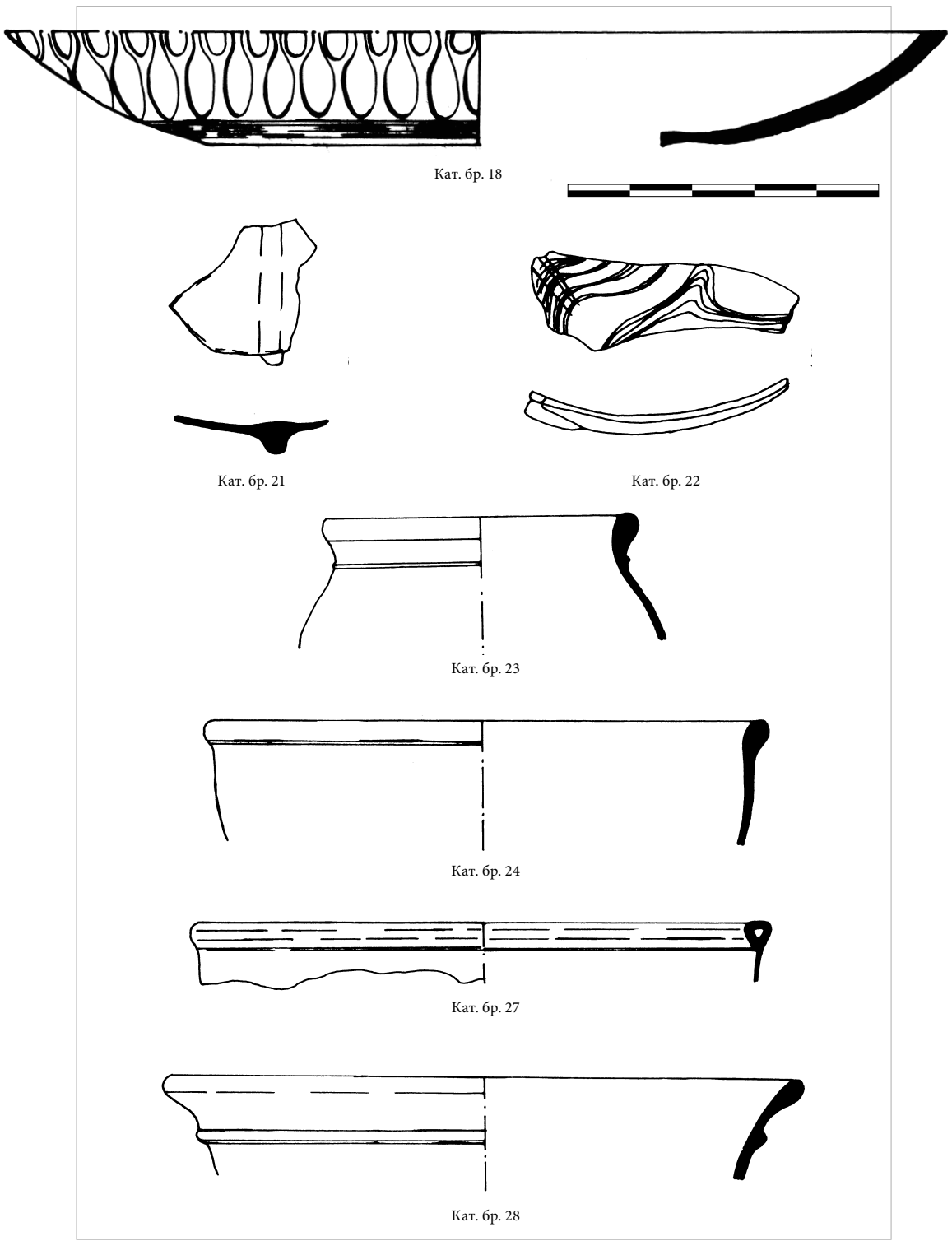
Табла II- Преглед типова стаклених посуда из Чачка и околине

Табла III, боце, тоалетне боце и тањири

Табла IV, зделе

Кат. 6р. 18

Кат. 6р. 21

Кат. 6р. 22

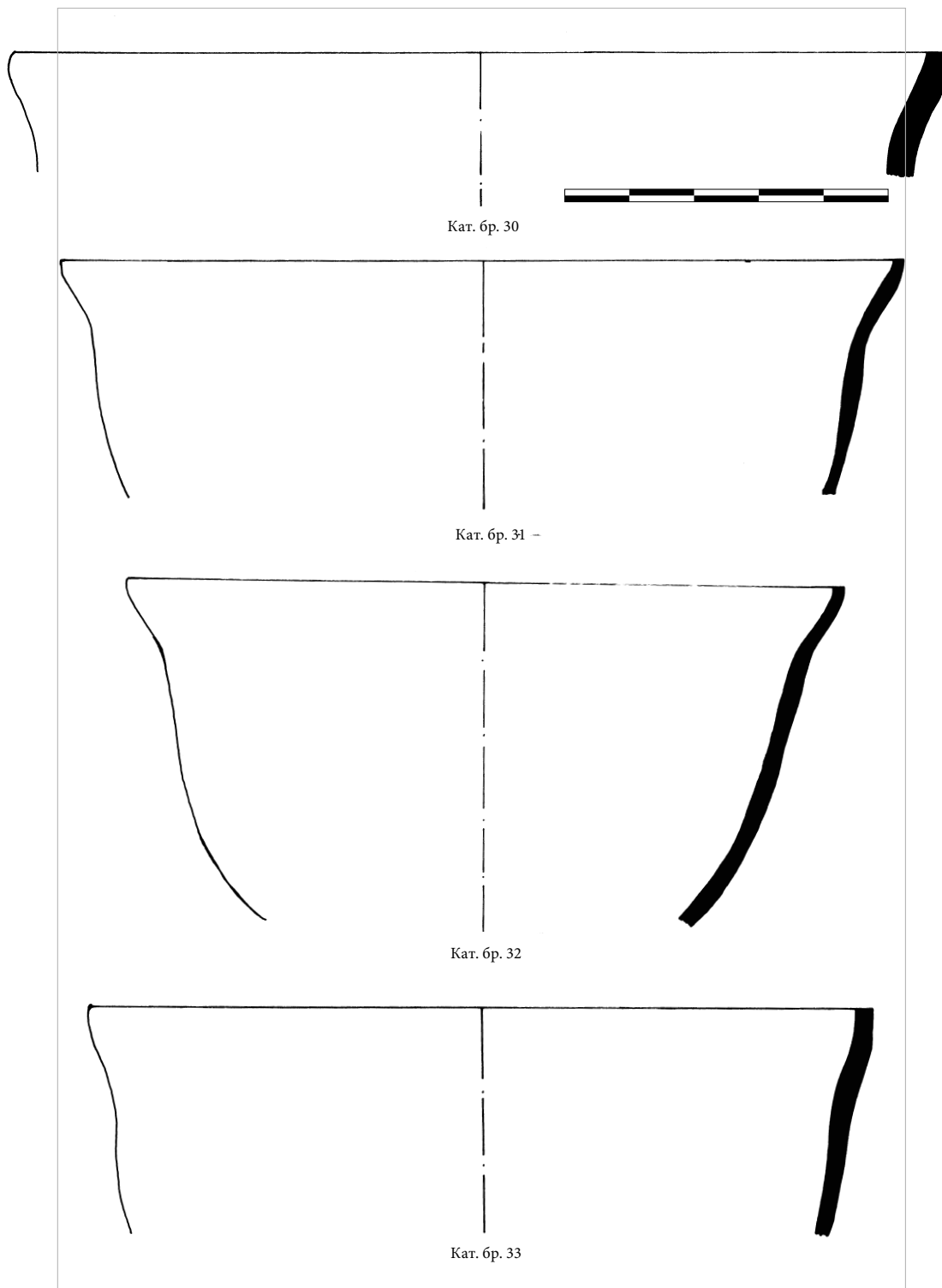
Кат. 6р. 23

Кат. 6р. 24

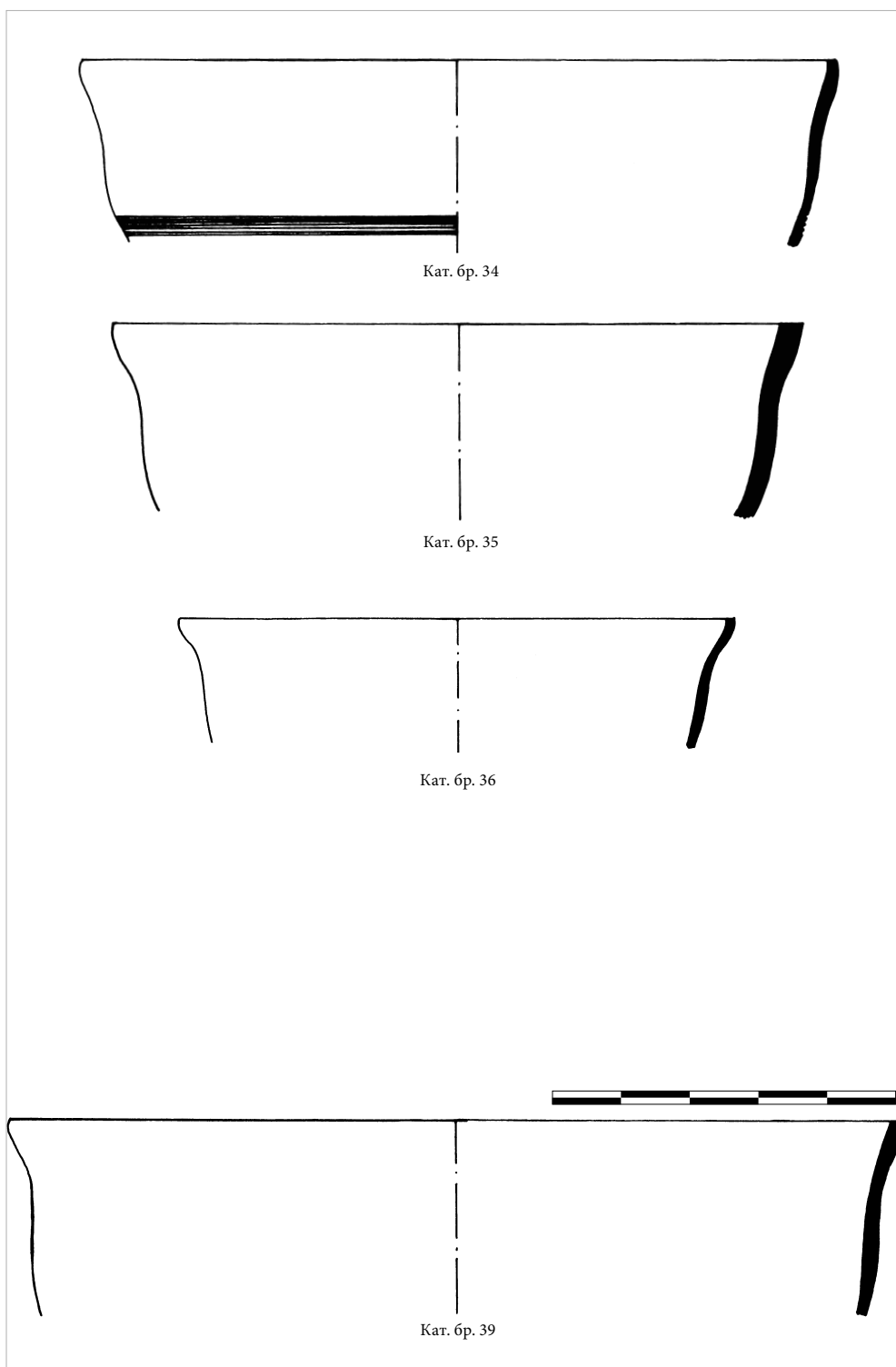
Кат. 6р. 27

Кат. 6р. 28

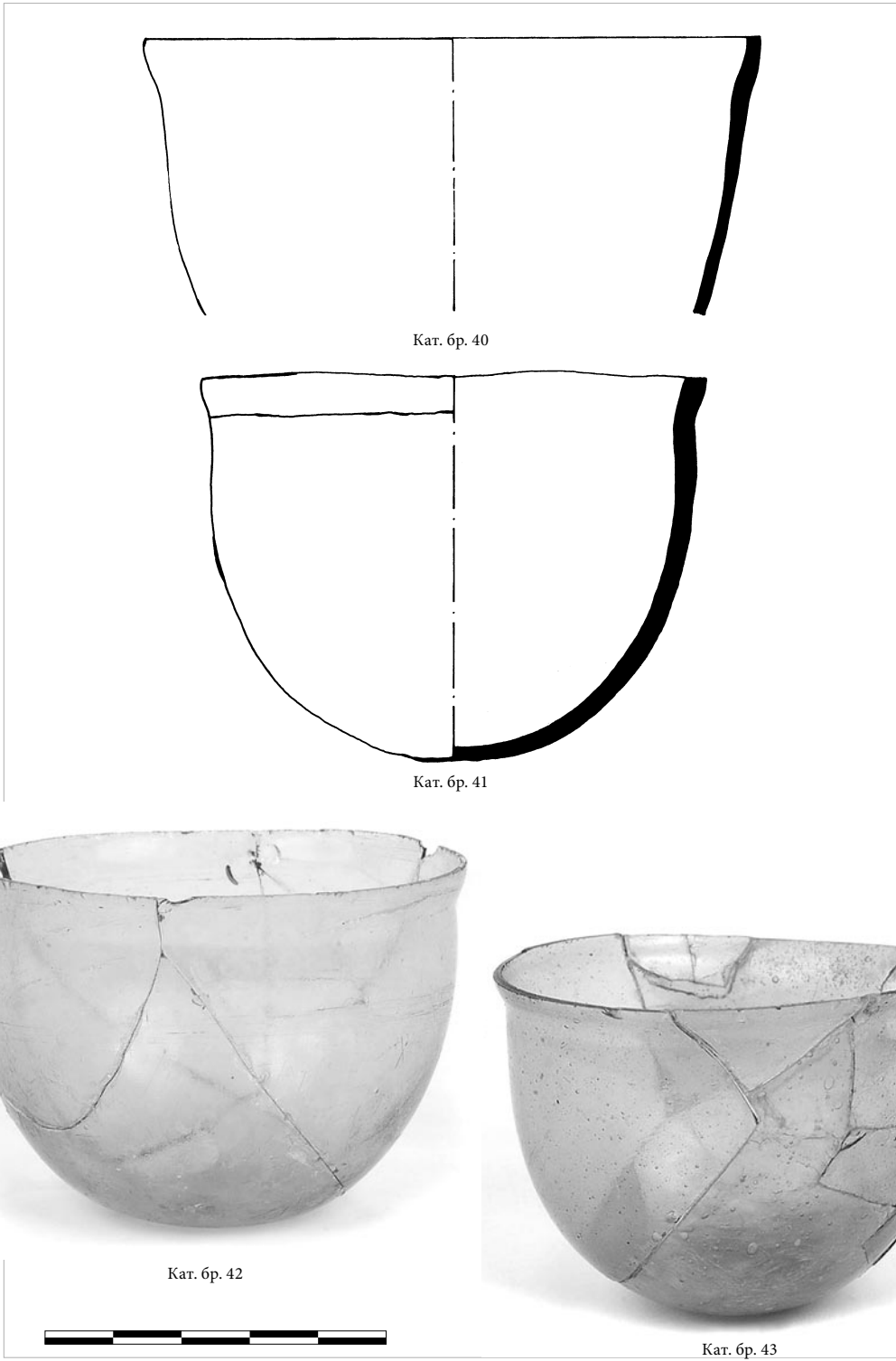
Табла IV, зделе (кат.бр. 18, 21, 22); пехари (кат. бр. 23, 27, 28)

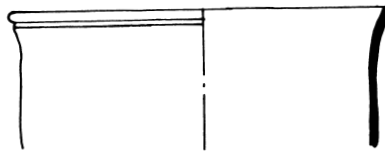
Табла VI, хемисферични пехари

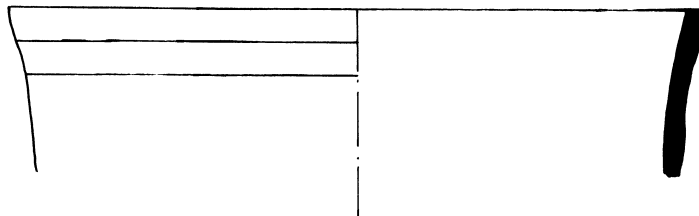
Табла VII, хемисферични пехари

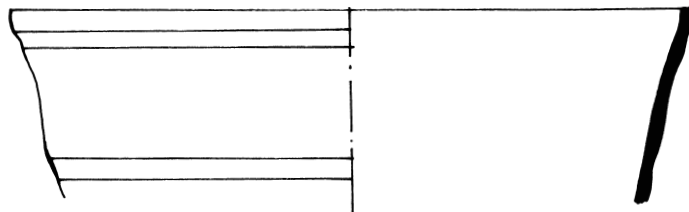
Табла VIII, хемисферични пехари

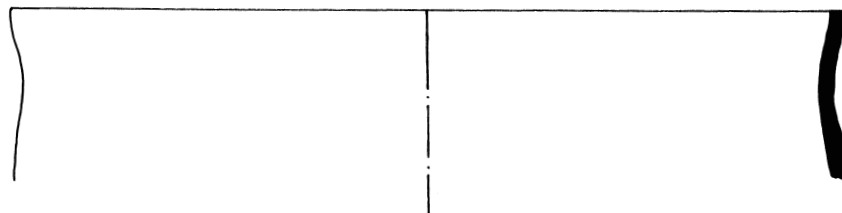
Кат. бр. 44

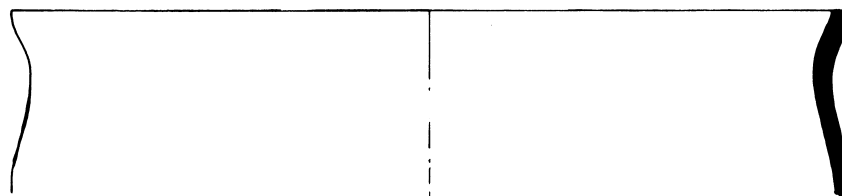
Кат. бр. 45

Кат. бр. 46

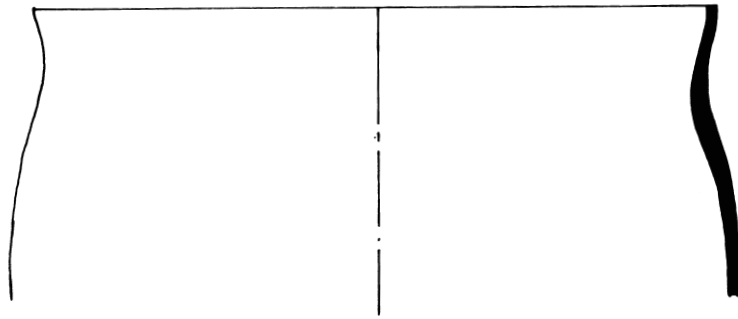

Кат. бр. 47

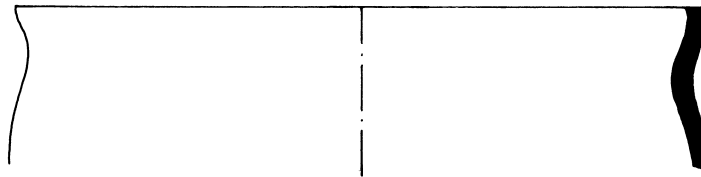

Кат. бр. 48

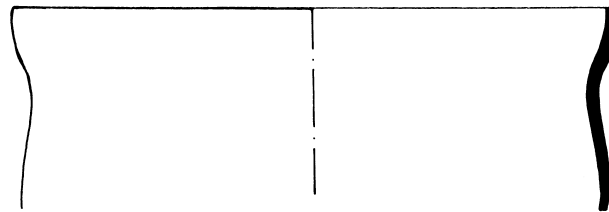
Табла IX, хемисферични пехари

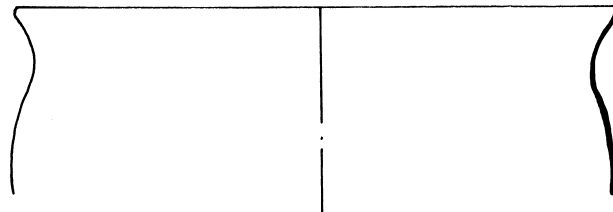
Кат. бр. 49

Кат. бр. 50

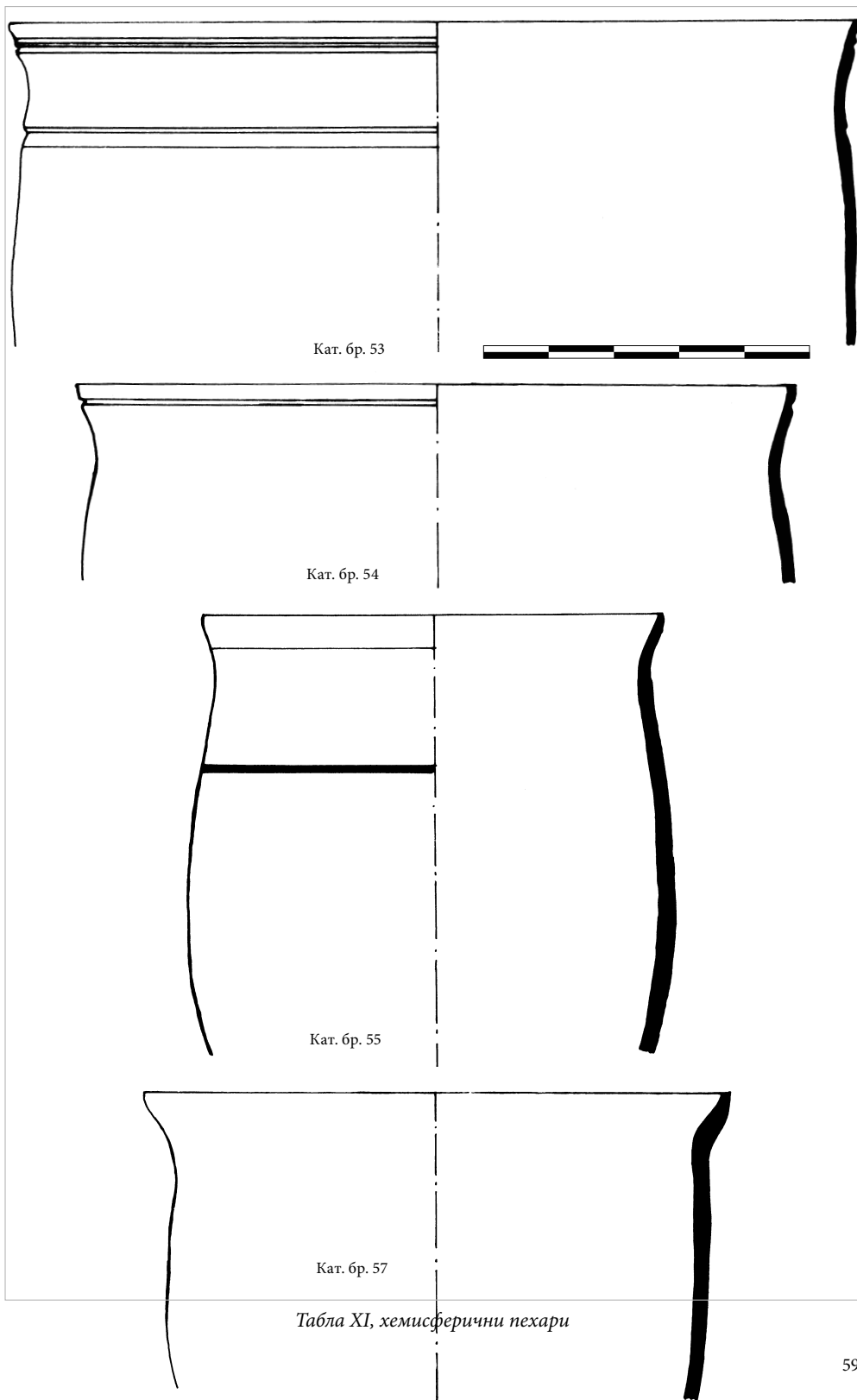

Кат. бр. 51

Кат. бр. 52

Табла X, хемисферични пехари

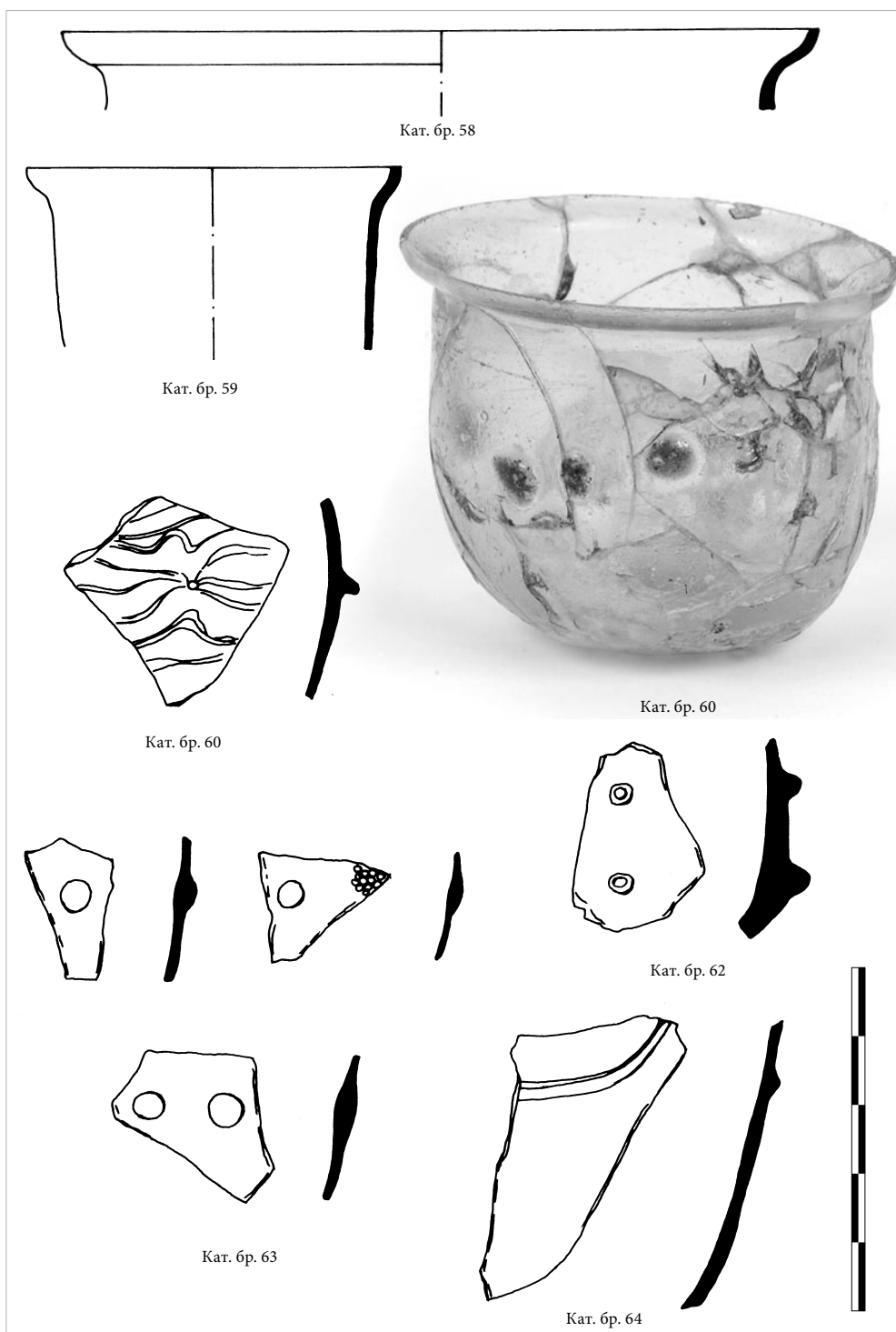
Кат. бр. 53

Кат. бр. 54

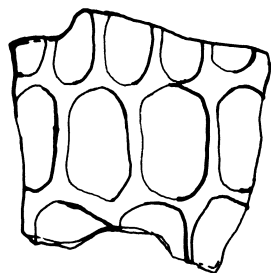
Кат. бр. 55

Кат. бр. 57

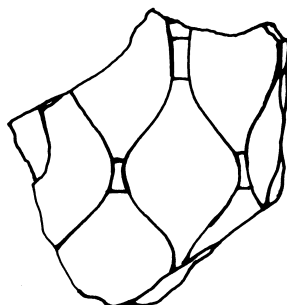
Табла XI, хемисферични пехари

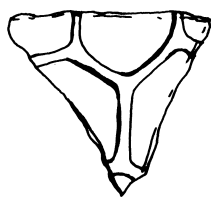
Табла XII, хемисферични пехари (кат. бр. 59, 60); пехари са брадавицама (61, 62, 63)
 Јанковини пехари (кат. бр. 64)

Кар. бр. 65

Кар. бр. 66

Кар. бр. 67

Кар. бр. 68

Табла XIII, пехари

